
O přislíbené jedné miliardě

O přislíbené jedné miliardě

Rozhovor s rektorem UK prof. Hamplem nejen o usnesení České konference rektorů z 10. září 2009, ale i o metodice hodnocení výsledků Vědy a Výzkumu (VaV)

Nejpříjemnějším momentem zasedání ČKR minulý čtvrtek jistě byl příslib premiéra Fischera, že rozpočet vysokých škol bude navýšen o jednu miliardu. V jakém kontextu tento krok vlády přišel a co pro vysoké školy znamená?

Po celé léto vypadala situace ohledně financování vzdělávací činnosti i veřejných vysokých škol pro rok 2010 velice tristně. Vzhledem k počtům studentů chybělo v návrhu státního rozpočtu pro vysoké školy minimálně 1,5 miliardy korun k tomu, aby příspěvek na studenta zůstal alespoň v současné výši. Hrozil tedy minimálně osmiprocentní meziroční propad (v nominálním smyslu). Pro ilustraci, se započítáním vlivu inflace by šlo dokonce o pokles o cca 30 % za tři roky. V předsednictvu České konference rektorů jsme o této krizové situaci usilovně jednali jak s paní ministryní Kopicovou, tak přímo s panem premiérem. Rád říkám, že jednání s ním byla vždy velmi vstřícná, věcná a se zjevným pochopením pro význam vysokoškolského vzdělávání a se snahou hledat řešení. Díky této své zkušenosti jsem věřil, že hrozící propad se nakonec částečně zmenší, ale vzhledem k ekonomické krizi a obrovskému deficitu stavu veřejných financí pro mě přislíbená jedna miliarda byla nakonec milým překvapením.

Zdůrazňuji vládou přislíbená, kdy proběhne a jak dopadne finální schvalování státního rozpočtu, samozřejmě nevím. Spíše počítám s tím, že bude třeba se o udržení tohoto příslibu ještě velmi zasazovat. Samozřejmě zůstává realitou, že i pokles o půl miliardy je stále velmi nepříjemný – a usnesení ČKR na to právem poukázalo. Lze ale snad konstatovat, že vstřícný krok vlády změnil hrozící krizovou situaci na „jen“ problematickou. Měl bych ale dodat: „pro tentokrát“. V současném systému se více méně podobně dramatické situace bohužel opakují rok co rok. Proto v alternativním materiálu UK (alternativním vůči Bílé knize) "Perspektivy dalšího vývoje českého vysokého školství" navrhuje zavést pětileté smlouvy vysokých škol se státem navázané na základní strategické dokumenty, čímž by se otázky financování řešily v dlouhodobějším horizontu.

K problematice Bílé knihy a vůbec reformních kroků se rovněž stručně vyjádřilo zmíněné usnesení posledního zasedání pléna ČKR. Jestliže tu ČKR „deklaruje svůj záměr uplatňovat zásadní roli v předpokládané budoucí otevřené diskusi o principech reformy terciárního vzdělávání“, znamená to, že se dosud diskuse účastnila málo?

Myslím, že formulace tohoto bodu usnesení je výstižná. Od začátků přípravy Bílé knihy terciárního vzdělávání po tzv. kostelecká jednání o paragrafovaných návrzích nového zákona mně prostor pro skutečnou diskusi, pro otevřené posouzení kladů a záporů různých alternativ velmi chyběl a chybí dosud. Volání po takové diskusi, stejně jako zásadní role vysokých škol a jejich reprezentací v ní, je zcela na místě. A nepochybuji, že se tato diskuse musí týkat samotných principů reformy, nikoliv jen detailů. Principy obsažené v Bílé knize, následně navíc více či méně deformované v paragrafovaných návrzích, takovouto skutečnou diskusi neprošly a jako základ je podle mého názoru akceptovat nelze.

ČKR se také zabývala problematikou financování vědy a její reformy. To je téma, o kterém bylo přes léto dost slyšet v médiích díky různým protestním akcím zejména proti rozpočtovému poklesu AV ČR. Co se vysokých škol týče, lze slyšet jak hlasy, že je reforma rovněž ohrožuje, tak názor, že si díky reformě naopak polepší. Jaký je Váš pohled?

Je pravda, že střednědobý výhled schválený Radou pro výzkum a vývoj omezuje institucionální prostředky pro AV ČR podstatně více než pro vysoké školy. Pro rok 2010 je pro vysoké školy plánován určitý nárůst, který se však v letech 2011 a 2012 má změnit v pokles. Na druhé straně bez debat platí a lze triviálně dokumentovat, že vysoké školy a

akademie jsou nejvýkonnějšími vědeckými institucemi v ČR. Reforma financování vědy si kladla za cíl, aby institucionální financování vědecky výkonných subjektů bylo posíleno a naopak se omezilo plýtvání prostředky na ty instituce, které kvalitních výsledků produkují málo. Proto i v situaci zmrazené celkové výše výdajů na VaV (což je v současné situaci do jisté míry pochopitelné, i když některé země zasažené krizí více k podobnému kroku nepřistoupily) by mělo docházet k přesunu prostředků k nejvýkonnějším subjektům. Skutečnost je však přesně opačná, což bohužel nemohu hodnotit jinak, než že v implementaci reformy, která byla schválena zejména na zasedání Rady vlády pro výzkum a vývoj 12. června 2009, jsou závažné chyby. Zatímco v návrhu rozpočtu na rok 2010 se tyto chyby projevují relativně mírněji, tak ve výhledech na roky 2011 a 2012 je jejich dopad velmi vážný, a tyto výhledy proto mohou být těžko přijatelné. Říkám tedy, že bychom měli dosavadní implementaci reformy podrobit kritické analýze a opravit ji, a to dříve, než na jejím základě nastanou hluboké a možná i nevratné změny celého systému vědy a výzkumu v ČR.

Souhlasíte s přidáním půl miliardy Akademii věd?

Těžko se mně odpovídá. Na straně jedné chápu, co akademii k protestům a naléhavým žádostem vedlo, na straně druhé bych samozřejmě dával přednost tomu, aby prostředků bylo celkově více a byly stejným klíčem rozděleny mezi všechny poskytovatele.

Může za chyby v implementaci reformy mnohými kritizovaná, mnohými obhajovaná metodika hodnocení výsledků VaV?

Větším problémem je přetrvávající nebo dokonce rostoucí alokace prostředků poskytovatelům, kteří v uplynulých letech nebyli schopni doložit alespoň průměrnou produkci přiměřeně kvalitních vědeckých výsledků. Jinými slovy, příliš málo prostředků jde na institucionální podporu (to jsou, zjednodušeně řečeno, ty, které se rozdělují pomocí metodiky) a příliš mnoho peněz se přiděluje jako tzv. účelové prostředky. Obávám se proto, že dosavadní implementace jinak vcelku kvalitně připravené novely zákona o podpoře vědy a výzkumu podcenila význam institucionální podpory základního i aplikovaného výzkumu. Celá reforma byla připravovaná za předpokladu zásadního, zhruba osmiprocentního navýšení prostředků na VaV. Naprosto chápu, že se následně ti, kdo rozhodují o její implementaci, museli vyrovnat s těžkou situací, kdy nárůst nebude žádný. Nemohu ale souhlasit s tím, aby na to takto bolestně doplatil kvalitní základní výzkum.

A ona metodika?

Zásadním problémem jsou zejména tzv. inovační výstupy, kde schválená metodika hledí pouze na kvantitu a nijak nezohledňuje kvalitu. To může svádět k účelové nadprodukci snadno získatelných, ale málo užitečných výstupů, a tím k odkrojování větší části společného koláče prostředků na VaV. Přitom řešení v oblasti inovačních výstupů by nemělo být v principu obtížné – u inovací by měl být podmínkou kladného hodnocení jejich konkrétní, doložitelný ekonomický přínos. To naopak nelze primárně čekat od základního výzkumu, který je ale pro jakékoliv budoucí aplikace nutný. Proto navrhuji, aby financování základního a aplikovaného výzkumu na straně jedné a inovací na straně druhé bylo odděleno, a nemohlo tak docházet k vzájemnému odčerpávání prostředků.

A pokud jde o vlastní metodiku hodnocení výsledků základního a aplikovaného výzkumu, není pochyb o tom, že maximálně objektivní pohled na objem a kvalitu vědecké práce rozhodně potřebujeme a že financování by mělo tento pohled jednoznačně odrážet. V aktuálně použité metodice právě to kvalitativní hodnocení v některých oborech chybí, a právě proto je zřejmé, že bude muset být oborově diverzifikována, což jsem dlouhodobě požadoval. Jiná situace je v oborech, kde lze využít impakt faktor, jiná situace je v oborech dalších. Každopádně platí, že v dalších letech je již použití letos schválené metodiky vyloučeno. A nemohu si odpustit poznámku, že červnové plošné shození připomínek vysokých škol k metodice – i když by ji vylepšily jen zčásti - opravdu nebylo šťastným krokem.

Pomohou z těchto problémů tzv. kulaté stoly?

Každopádně vítám iniciativu této vlády a osobně pana premiéra v celé této záležitosti. Doufám, že jeho podnět k pořádání kulatých stolů o situaci ve financování vědy a výzkumu, z nichž první se již uskutečnil, přispěje k nalezení vhodných řešení.

Za rozhovor děkuje redakce i-FORA